

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
Afdeling Gooi

<p>BESTUUR</p> <p>Voorzitter Vacant</p> <p>Secretaris tevens waarnemend voorzitter Ellie Bonin E: secretaris@gooi.knnv.nl T: 0356249076 Taludweg 71 1215 AC Hilversum</p> <p>Penningmeester en ledenadministratie Willem-Jan Hoeffnagel E: w.j.a.hoeffnagel@hccnet.nl T: 0356919356 Mr. J.C. Bührmannlaan 54 1244 PH Ankeveen</p> <p>Algemene zaken/projecten Jetse Jaarsma E: bestlid@gooi.knnv.nl T: 0355264135 Vrouwenzand 68 1274 CK Huizen</p> <p>Natuurhistorisch secretaris en contactpersoon excursieprogramma en lezingen Theo van Mens E: theovanmens@live.nl T: 0630825198 Meikevermeent 26 1218 HE Hilversum</p> <p>Webmaster Johan Lindeman E: webmaster@gooi.knnv.nl T: 0356249076</p>	<p>WERKGROEPEN</p> <p>Plantenwerkgroep Noor van Heusden E: T:</p> <p>Paddenstoelenwerkgroep Wim Appelhof E: wa.appelhof@casema.nl T: 0302201363</p> <p>Hydrobiologiewerkgroep Koos Meesters E: meesters.j@gmail.com T: 0356563429</p> <p>Mocht het zo zijn, dat de excursieleider het niet verantwoord vindt, door welke omstandigheid dan ook, dat de excursie doorgaat, dan heeft hij / zij de bevoegdheid deze af te gelasten.</p> <p>Voor ongelukken en / of problemen, die ontstaan tijdens activiteiten van de KNNV Afdeling Gooi aanvaardt de vereniging geen enkele aansprakelijkheid. Deelname geschiedt op vrijwillige basis.</p>
---	--

Contributie: lidmaatschap € 32,50 per jaar, huisgenootlid € 15,-- per jaar en convalid, donateur € 10,-- per jaar. Contributie kan voldaan worden op rekeningnummer 94250 t.n.v. penningmeester KNNV afd. Gooi, Ankeveen.

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Voorwoord van het bestuur.....	4
Bomen: de Beuk	5
Insecten in ons Werkgebied	8
Insecten in ons Werkgebied: de Moerassprinkhaan	8
Boekbespreking: Wim Weijs: 'Natuur & landschap van de Vechtstreek'. 11	
Biodiversiteitje.....	12
Winteractiviteiten	13

VOORWOORD VAN HET BESTUUR

Met de beleidsraadvergadering nog vers in mijn geheugen schrijf ik dit voorwoord. De KNNV is in beweging! Het IVN is in beweging! Onze afdeling werkt al jaren samen met het IVN op het gebied van lezingen. Plan is om deze samenwerking verder uit te breiden. Uiteindelijk zal worden gestreefd naar een gezamenlijk blad en op termijn misschien wel een fusie. Voor de leden die vorig jaar de ledenvergadering hebben bijgewoond geen baanbrekend nieuws, maar nu wordt het plan ondersteund door het landelijk bestuur van zowel IVN als KNNV.

De eerste aanzet zal worden gegeven in 2012, het jaar van "De Bij". Gekeken zal worden of we samen met het IVN de Bij succesvol kunnen promoten. Dat komt "De Bij" ten goede en ook onze verenigingen, maar het dient allereerst ten goede te komen aan de natuur.

Tegen de huidige plannen van de overheid om alles wat in afgelopen jaren aan natuurbehoud is gerealiseerd plant voor plant, dier voor dier af te breken, moeten wij samen met alle andere natuurorganisaties een vuist maken. KNNV heeft al een stevige brief geschreven naar staatssecretaris Bleker. Deze brief kun je lezen op de website van de KNNV.

De Convo verschijnt voor het eerst in een ander formaat. Vanwege de povere samenstelling van het bestuur (we zoeken nog steeds bestuursleden) heeft het lang geduurd eer we het plan om de Convo in het formaat van een boekje uit te geven, te realiseren. Het zal er nog niet perfect uitzien maar de eerste stap is gezet.

Ik zie jullie graag op de leden voor leden avond op 8 december 2011.

Ellie Bonin

BESTUURSLEDEN GEZOCHT, MELDT U!!!!!!!!!!!!!!!

BOMEN: DE BEUK

Eén van de meest voorkomende grote bomen hier in de regio is wel de beuk. We kennen de beuk allemaal wel: het is een grote boom met een vrijwel gladde lichtgrijze schors en als hij de kans krijgt een grote ronde kroon, die soms wel een diameter van dertig meter kan bereiken. Een volwassen vrijstaande beuk vertakt zich vaak al met grote takken enkele meters boven de grond. Moet er echter om het licht gevochten worden, dan is een beuk een volhouder, die zijn stam als een reusachtige zuil een meter of veertig kan verheffen. De takken ontwikkelen zich in een plat vlak. Zelfs bij vrij grote takken valt het op dat de bladeren niet over elkaar heen vallen, maar als een mozaïek het vlak volledig vullen. Hierdoor wordt de kroon van een beuk uitzonderlijke dicht.

Als je in een beukenbos loopt, waan je jezelf in een gotische kathedraal. Het is er schemerig vanwege de dichte nauw aaneengesloten kronen. De stammen staan als zuilen om je heen. En het valt vooral op dat het er leeg is. Op de bodem van een beukenbos vind je amper ondergroei, er ligt een dikke laag slecht verteerd beukenblad. De beuk is een climaxsoort, in zijn ecosysteem is de beuk met recht een alleenheerser te noemen. Voor andere plantensoorten is het beukenbos veelal te donker. Tussen het slecht verteerde blad, kiemen zaden slecht. Bovendien heeft de beuk dicht onder het oppervlak een bijzonder concurrentiekrachtig wortelstelsel, met een uitgebreide collectie mycorrhiza.

De beuk is een éénhuizige plant, dat wil zeggen dat je op één plant zowel mannelijke als vrouwelijke bloemen vindt. De bloei is in april, direct na het uitlopen van de bladeren. De mannelijke bloemen staan in lang gesteelde, hangende bolronde katjes, die tevoorschijn komen uit de oksels van de onderste bladen van de nieuw uitlopende takken. De katjes zijn opgebouwd uit een groot aantal kleine behaarde klokvormige bloempjes die elk acht of meer meeldraden herbergen. De vrouwelijke bloeiwijzen staan rechtop in de oksels van de bovenste bladen van de nieuw uitlopende takken. Vaak staan ze alleen, soms met enkele bij elkaar. Een vrouwelijke bloeiwijze bestaat meestal uit twee bloempjes elk met een driehokkig onderstandig vruchtbeginseltje elk met twee stijltjes. Het geheel heeft een vierspletig "omwindsel", het zogenaamde napje, dat later zal uitgroeien tot het houtig vierkleppige omhulsel van de beukenootjes. In elk bloempje komt slecht één nootje tot ontwikkeling. De beuk wordt bestoven door de wind. Om kruisbestuiving te garanderen, bloeien de vrouwelijke bloemen aan één boom twee tot drie dagen voor de mannelijke. Eens in de vijf tot tien jaar bloeien de beuken uitbundig. In zo'n jaar vallen er extreem veel beuken-

ouderdom met gebreken komt, geldt ook voor beuken. De oude bomen zijn van binnen vaak aan het wegrotten. Op sommige plekken zie je donkere sporen van regenwater uit de stam komen en niet zelden zie je aan de voet reuzenzwammen verschijnen. Op de stam verschijnen porseleinzwammen of echte tondelzwam: het begin van het einde.

Van alle inheemse bomen is de beuk als een van de laatsten in ons land terecht gekomen. Zo ongeveer rond tweeduizend voor Christus dook hij op in het zuiden van ons land. Hij is tot in de achttiende eeuw in gebruik geweest als hakhout. In de negentiende eeuw werd deze hakhoutcultuur verdrongen door economisch belangrijkere houtgewassen als Eik en Den. Net als bij veel andere boomsoorten is het inheemse karakter van de soort goeddeels verloren gegaan, doordat plantmateriaal over geheel Europa van hot naar her is gesleept. Ik heb mij laten vertellen dat er rond Soest nog enkele voormalige hakhoutstoven te vinden moeten zijn, van mogelijk autochtone herkomst.

Beukenhout wordt niet echt als bouw materiaal gebruikt. Het hout leent zich echter uitstekend als brandhout en voor de productie van houtskool. Beukenhout is hard en laat zich goed bewerken op een draaibank. Het wordt bijvoorbeeld al sinds de Romeinse tijd, gebruikt in gereedschappen. Beukenhout is met behulp van stoom ook goed te buigen. Hierdoor werd het vroeger ook voor wagenwielen gebruikt en is het populair in de meubelindustrie. Omdat het niet splintert is het ook geschikt voor het maken van houten speelgoed.

Het woord beuk en het woord boek hebben veel met elkaar te maken. Plaatsen als Boechhout, Boeckelo en Boekel, waren plaatsen waar ooit beuken groeiden. Vanwege zijn bewerkbaarheid werden letters in ouderwetse drukpersen van beukenhout gemaakt. En zo is de naam beuk aan onze boeken blijven kleven.

In het oude volksgeloof was de beuk gewijd aan de dondergod Donar. Hierdoor werden aan de beuk bliksemwerende eigenschappen toegedicht. Daarnaast werd de beuk beschouwd als orakelboom. De Germanen sneden lotsstaafjes uit beukenhout om de toekomst mee te voorspellen. In goede mastjaren, zag men een voorbode van een strenge winter. Het was dit jaar een goed mastjaar, dus haal de handschoenen maar vast tevoorschijn!

Jetse Jaarsma

INSECTEN IN ONS WERKGEBIED

Een nieuwe serie in de Convo: “Insecten in ons Werkgebied”.

Naar aanleiding van een discussie in het bestuur over de inhoud van de Convo is besloten dat ik zal starten met een serie artikelen over kenmerkende insecten die in ons werkgebied voorkomen. Van elke soort behandel ik een aantal aspecten zoals: herkenning, voorkomen, waarnemingsperiode, biotoop etc.

Soorten waar ik aan denk zijn: Moerassprinkhaan, Glassnijder, Distelvlinder, Hoornaar, Muskusboktor, etc. Ook wantsen en zweefvliegen kunnen aan bod komen. Per slot van rekening zijn er voldoende insecten om een keuze uit te maken.

Willem-Jan Hoeffnagel

INSECTEN IN ONS WERKGEBIED: DE MOERASSPRINKHAAN

Herkenning

De Moerassprinkhaan (*Stetophyma grossum*) is een grote, opvallende veldsprinkhaan van ruige, vochtige graslanden en moerassen. Ook in vochtige heide komt deze soort voor. Ze is goed te herkennen aan de kleuren: geelgroen met rode vlekken. Verder een witte voorrand aan de vleugels en de springpoten hebben een rode onderrand. De springpoten hebben een zwart gewricht en zwarte doornen / haren. Ze maken een opvallend knappend geluid, dat aan het tikken van schrikdraad doet denken.

Waarnemen

De mannetjes zijn 16 – 25 mm lang en de vrouwtjes 28 – 35 mm (Op de onderstaande foto van de paring is dit verschil in grootte duidelijk zichtbaar). Ze zijn waar te nemen in de maanden Juli, Augustus en September en zijn het actiefst tussen 9 en 19 uur. Ze komen in heel Nederland en België voor maar niet in de kuststreek. Door de achteruitgang van met name de omvang en kwaliteit van hun biotoop komen de Moerassprinkhanen niet in minder atlasblokken voor, maar wel in kleinere aantallen. Er is dus een afnemende trend en daarom komt de soort als “kwetsbaar” op de Rode Lijst voor.

In ons werkgebied komt deze fraaie soort in ieder geval in behoorlijke aantallen voor bij de Kromme Rade en ook in oostelijk Hollands Ankeveen. Verder werd er door Natuurmonumenten melding gemaakt van waarnemingen in westelijk Hollands Ankeveen. Gezien de omvang en biotoop van de westelijke delen van het Vechtplassengebied worden verdere locaties waar ze zich kunnen ophouden zeker niet uitgesloten.

Biologie

Bij de voortplanting worden de eieren in pakketten van 11 – 14 in de bodem gelegd of net daarboven aan de basis van lange grassen. De eieren komen in het jaar erna uit en na vijf vervellingen bereiken de nimfen het volwassen stadium.

Moerassprinkhanen eten een grote variatie aan grassen en cypergrassen, onder andere riet en pijpestrootje. Daarbij valt op dat er geen kruiden gegeten worden.

Bescherming

Bescherming van deze soort is noodzakelijk om de achteruitgang te keren en het voortbestaan zeker te stellen. Met name is van belang om de grondwaterstand op het juiste peil voor deze soort te houden zodat de eieren niet doodgaan of vertraagd uitkomen. Verder is een afwisselende vegetatie structuur nodig.

Willem-Jan Hoeffnagel

BOEKBESPREKING 'Natuur & landschap van de Vechtstreek'

Wim Weijs, 'Natuur & landschap van de Vechtstreek', KNNV-uitgeverij, ISBN 9789050113922

Een aanrader voor ons, als leden van de KNNV-Gooi, tussen Vecht en Eem. Het boek neemt ons mee op twee grote reizen: één door de geschiedenis van de rivier de Vecht en omstreken en één door de natuur ervan zelf.

De tijdreis is geweldig. Deze hoofdstukken beginnen vaak met een wandeling door het landschap ter illustratie. Zo loop je van de Hoorneboeg naar Tienhoven, over de grens van oud zand naar jong veen. Of we gaan in de richting van de middeleeuwse ontginningen van Breukelen richting Ronde Venen, waar we kunnen proeven welke wildernis men in die tijd naar hun hand zette.

De Vecht is een zijtak van de Kromme Rijn en maakt onderdeel uit van het Angstel/Vechtsysteem, waartoe ook de Gein en de Gaasp behoren. Het begon als stel meanderende rivieren door een 'oerwoud' van hoogveenpakketten (tot wel 6 meter hoog) en broekbossen.

Wat nu in het Amazonegebied gebeurt, was bij ons aan de orde in de 11de en 12de eeuw. Onder leiding van de bisschop van Utrecht en andere grondeigenaren, ontgon men wel tot 2000 hectare per jaar. En dat waren barre tijden voor de ontginners: 'Den ersten sien Dod, den Tweeten sien Not, den Drütten sien Brod' (Nedersaksisch gezegde over veenkolonisatie). De pioniers op het veen hadden echter niet voorzien dat hun ontwaterde akkers op den duur zouden inzakken en steeds meer overstromingen kwamen voor en vernatting. Vanaf de 13de eeuw ontstonden de (hoog)heemraadschappen en werden dijken en later molens en sluizen aangelegd. Zo is in de 16de en 17de eeuw het grootse deel van de Vechtstreek ingepolderd en verdween het natuurlijke landschap.

Al heel lang (vanaf 700) werd er al aan droge vervening gedaan. Maar door de sterke bevolkingsgroei vanaf eind 16de eeuw ontstond een energiecrisis, die toen door natte vervening kon worden opgelost. Maar hierdoor kwamen uiteindelijk aan beide zijden van de Vecht enorme watermassa's te liggen en vele dorpen worden door watermassa's ingesloten. Sommige watermassa's werden drooggemaakt en opnieuw als landbouwgrond gebruikt.

Bij andere was dat geen optie en zo is uiteindelijk ons huidige plassen en moeraslandschap gecreëerd.

Deze achtergrond zal niet voor elke (amateur) veldbioloog even relevant zijn. Kijk je vooral naar wat er nu groeit, bloeit en beweegt? Of wil je het hele 'landschap lezen' met de bijbehorende achtergrond zoals hierboven beschreven. U ziet dat ik vooral op deze achtergrond in ga, omdat het volgende bekend terrein is en overigens de belangrijkste reden om dit prachtige natuurboek te lezen.

De hardcore veldbioloog komt aan haar/zijn trekken in de overige helft van dit boek. Eerst een hoofdstuk over de loop van het ondergrondse water. Gebieden waar kwel voorkomt hebben onze grote interesse. Maar dan volgen de echte biologische hoofdstukken. Over het water als ecosysteem en de biodiversiteit van de veenplas; de verlandingsmechanismen en de moerasvegetaties en de fauna aldaar; de flora en fauna van broekbossen, parkbossen en forten en die van het grasland en de perceelranden en sloten. Echt voer voor ons als natuurliefhebbers!

Het laatste hoofdstuk 'Mens en natuur' gaat over de aantasting van het landschap, maar gelukkig ook over positieve ontwikkelingen die wijzen op herstel.

Theo van Mens

BIODIVERSITEITJE

In de Heukels staan de planten in 45 ordes en 136 families. 1581 soorten wilde planten worden behandeld. Dat zijn dus gemiddeld 3 families per orde en 12 soorten per familie. In de nog fictieve Wereldflora komen 72 ordes voor en 465 families. Tot nu toe zijn er 281.600 soorten wilde planten van een wetenschappelijke naam voorzien. Gemiddeld dus ruim 6 families per orde en wel 605 soorten per familie.

Europa heeft een grote stempel gedrukt op de botanie en de plantensystematiek (vanaf Linnaeus, 1707-1787). Mede daardoor zijn de ordes en families die in de westerse wereld zijn vastgesteld relatief klein. Er is hier veel gesplit (lumpen en splitten) en de botanie in de niet-westerse wereld, moet nog goed op gang komen. Wat stelt overigens het begrip soort eigenlijk nog voor in deze tijd van DNA (biodiversiteitje van volgende keer).

Theo van Mens

WINTERACTIVITEITEN

Donderdagavond 8 december 2011, leden-voor-leden

Deze avond wordt een gezellige avond waarop KNNV-leden hun (natuur)belevissen in het afgelopen jaar aan elkaar vertellen. Leden die deze avond ook een kleine presentatie willen houden, met of zonder lichtbeelden, kunnen zich voor 5 december 2011 melden bij Ellie Bonin.

Locatie: INFO-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum; aanvang 20:00u.

Zondag 8 januari 2012, Nieuwjaarsbijeenkomst

We verzamelen ons om 11:00u rond een KNNV-kopje koffie/thee in het restaurant. Dan wandelen we naar de pier bij het randmeer om naar vogels te kijken. Er is vaak heel wat te zien (eenden, ganzen, ijsvogels, ..). Na afloop kunnen we nog opwarmen en lunchen. Dat is natuurlijk op eigen kosten. Leuk om elkaar zo weer te zien en te spreken aan het begin van een nieuw KNNV-jaar.

Locatie: Restaurant Haven van Huizen, Havenstraat 81, Huizen; aanvang: 11:00u.

Maandagavond 16 januari 2012, Contactavond: Arend Wakker over 'De evolutie van bloemen'

Wij genieten van de natuur, wij zoeken naar planten en dieren, wij verdiepen ons in de cultuurhistorie en de geologie. Maar we zijn ons vaak minder bewust van het 'web of life' en de evolutie om ons heen. Daarom brengt Arend ons op de hoogte van de nieuwste kennis van de evolutie van de bloem: wanneer zijn de eerste bloemen ontstaan, waar is het begonnen, hoe zagen de oudste bloemplanten er uit, wat leren recente DNA-analyses ons over de evolutie van de bloem, waarom zijn er zoveel soorten orchideeën en zo weinig magnolia's. Wat zijn nou eigenlijk de kritische succesfactoren bij bloemplanten? Over dit soort vragen zijn de laatste jaren nieuwe ideeën ontstaan en soms een begin van een antwoord.

Locatie: INFO-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum; aanvang 19:45u.

Zondag 29 januari 2012. Excursie naar de vogeluitkijktoren op de Lambertszkade

Met Ellie Bonin speuren we de Loenderveensche Plas en de Wijde Blik af naar watervogels en andere vogels.

Locatie: Hoek Moleneind/Horndijk, Kortenhoef; aanvang 10:30u.

Zondag 12 februari 2012, Bomenexcursie:

De natuur biedt ons het hele jaar veel interessants. En dat geldt zeker voor bomen. Jetse Jaarsma leidt ons rond en dan maakt het niet uit of de natuur mogelijk ontwaakt of dat het elfstedenweer is.

Zo valt er veel te vertellen over de vorm van de bomen, lenticellen, knoppen, kegels, katjes, bladlittekens en nog veel meer.

Locatie: Parkeerplaats bezoekerscentrum Natuurmonumenten, 's-Graveland. Aanvang 10:30u.

Maandagavond 20 februari 2012, Contactavond: Dick Kerkhof over plantengemeenschappen

Genieten van de natuur is ook genieten van samenhangen die je om je heen ziet. Samenhangen zoals een voedselketen of een relatie tussen insecten en de bloemen die ze bestuiven. Dick gaat het hebben over een andere samenhang, namelijk die van de plantengemeenschap. Natuurlijk weet iedereen, die een beetje rondkijkt, dat planten niet zomaar, willekeurig, door elkaar staan. Nu is het leuke dat je deze gemeenschappen op naam kunt brengen. En daar heb je wat aan, want zo kun je hiermee bewust gaan zoeken, in een bepaald natuurgebied, naar planten die je daar nog niet hebt gezien. Want in een plantengemeenschap kun je bepaalde plantensoorten verwachten en bepaalde paddenstoelen, mossen, korstmossen, etc. Je kunt ook de ontwikkeling (successie) volgen van de planten in een gebied van bijvoorbeeld nieuwe natuur en zien welke beheermethodes het beste zijn.

Locatie: INFO-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum; aanvang 19:45u.

Afz: KNNV Afd. Gooi
Mr. J.C. Bührmannlaan 54
1244 PH Ankeveen

